

Основна школа

Предмети суспільно-гуманітарного спрямування

Події євромайданної революції показали правильність послідовної і цілеспрямованої праці учительського загалу в ідеологічній та історіософській сферах протягом останніх двох десятиліть. Ставка на формування нової української людини з ціннісними характеристиками громадянина України і європейця дали можливість врятувати Україну від повзучого процесу денаціоналізації, втрати державної незалежності та відкочування в сферу впливу іншої держави, яка реанімує неосталінізм.

Революційні зміни у листопаді 2013 - березні 2014 р. продемонстрували готовність молодого покоління відстоювати національні цінності, українську державність, орієнтацію на фундаментальні орієнтири світової цивілізації супроти замшелих традицій совка, компартійної тиранії, рабської психології підданих.

Завдяки базовим цивілізаційним цінностям, які пропагувалися в тому числі і українською шкільною історичною освітою, вдалося змінити ментальний код молодого покоління української нації, остаточно розмежувати світ диктаторських цінностей євразійства і загальнолюдських цінностей Європи. Події Майдану наочно переконливо довели, що національна модель викладання минулого зовсім не суперечить загальноцивілізаційним цінностям. Вона може і повинна доповнюватися ідеями особистої свободи людини, її права обирати своє майбутнє в незалежності від диктату держави. Вона засвідчила виховання української молоді в ідеях толерантності і поваги до інших національних спільнот і релігійних конфесій, бажання долучитися до сім'ї народів, які творять спільний європейський дім.

Події, які пережив народ України упродовж 2013 – 2014 рр ще раз засвідчили, що проголошена у 1991р. державна незалежність потребує постійного захисту і глибокого розуміння, оцінки того, що відбувається навколо нас. Всі ми вкотре переконуємося у зростанні ролі гуманітарного знання, складовою якого є шкільна історія та комплекс суспільних дисциплін, що вивчається в сучасній загальноосвітній школі. Очевидним є факт, що в сучасних умовах суспільствознавча освіта виступає своєрідною серцевиною моральності, патріотичності, правової культури і поведінки, формування честі і гідності у молодого покоління.

Історія

Вивчення історії в загальноосвітніх навчальних закладах розпочинається з пропедевтичного курсу «Вступ до історії України». Цей курс має сформувати у п'ятикласників загальне початкове уявлення про історію України як складову європейської історії, її розвиток, що має свої витoki, окремі періоди, видатних діячів. Останні суспільно-політичні події в Україні наочно підтверджують, що у

навчанні історії такий складник як «зміст» посідає не менш важливе значення, ніж система загальношкільних та предметних умінь і навичок (компетентностей). Звертаємо увагу на те, що Міністерство освіти і науки скасувало лист «Про використання навчальної літератури» (№ 1/9-607 від 05 вересня 2013 року). Ліквідація вищезгаданого припису дозволяє підійти до організації навчання у 5-му класі на альтернативних засадах. Оскільки пропедевтичний курс історії є самостійним курсом і не пов'язаний структурно з курсами історії, що вивчають з 6-го класу, навчання в 5-му класі може здійснюватися за такими варіантами.

У 2014/2015 навчальному році на чисельні прохання вчителів країни будуть чинними одночасно дві програми для учнів 5 класів. Це «Історія України. Вступ до історії» (К., Перун. 2005) та «Історія України (Вступ до історії)» (К., Видавничий дім «Освіта». 2013). Відповідно вчителі, які працюватимуть за програмою 2005 р. можуть користуватись підручниками, що вийшли друком у 2010 році: «Вступ до історії України», автори Власов В., Данилевська О., та «Вступ до історії України», автор Мисан В.

Вчителі, які оберуть програму 2013 р. користуються відповідно підручниками, що вийшли друком у 2013 році: «Історія України (Вступ до історії)», автора Власова В., видавництво «Генеза» та авторів Пометун О., Костюк І., Малієнко Ю., видавництво «Освіта».

Чинною для учнів 6 класів є програма «Інтегрований курс. («Всесвітня історія. Історія України»), (Київ. Видавничий дім «Освіта». 2013).

Учні 7 - 9 класів навчатимуться за програмою «Історія України. Всесвітня історія. 5–9 класи», К., Перун. 2005. Для 10-11 класів академічного рівня та рівня стандарту чинними є програми «Історія України. 10-11 класи» (52 години на рік, 1,5 години на тиждень); для класів історичного профілю чинними є програми «Історія України. 10-11 класи» (140 годин на рік, 4 години на тиждень), (К., Поліграфкнига. 2010).

При цьому акцентуємо увагу на деяких змінах, що відбулись в програмі з історії України для 10 - 11 класів.

- до теми **«Соціально-економічні перетворення в Радянській Україні (1929—1938 рр.)»** додається «Голодомор 1932- 1933 років – геноцид українського народу»;
- до теми **« Україна в роки другої світової війни (1939—1945 рр.). Велика Вітчизняна війна (1941—1945 рр.)»** додається «Проголошення Акту відновлення Української Держави 30 червня 1941 р.»;
- до теми **«Україна в перші повоєнні роки 45 — початок 50-х рр.)»** додається «Національно-визвольний рух 1944 – 1954 рр.»
- до теми **«Україна в умовах політичної та економічної лібералізації суспільства (середина 50-х — середина 60-х рр.)»** додається «Участь українців у повстаннях у сталінських концтаборах 1953 – 1954 рр. XX з'їзд КПРС і початок лібералізації». Програму доповнено персоналіями Л.Лук'яненко, І.Кандиба, А.Горська, В.Чорновіл, І.Дзюба та ін.

Вивчаючи теми, пов'язані з Голодомором, вчитель має керуватись Законом України «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні» (*Відомості*

Верховної Ради України (ВВР), 2006, N 50, ст.504), де вказується на те, що «Голодомор визнається актом геноциду Українського народу як наслідок зумисних дій тоталітарного репресивного сталінського режиму, спрямованих на масове знищення частини українського та інших народів колишнього СРСР».

Для вивчення всесвітньої історії чинними є програми «Всесвітня історія. 10 - 11 класи (рівень стандарту/академічний рівень)» Програма розрахована на 35 годин на рік (1 година на тиждень). Для класів історичного профілю чинною є програма зі всесвітньої історії, що розрахована на 3 тижневі години (105 годин на рік), (К., Поліграфкнига. 2010 рік).

Усі програми розміщені на офіційному сайті Міністерства та надруковані у фахових виданнях.

У структурі шкільної історичної освіти, що склалася за роки незалежності, у шостому класі традиційно викладається курс історії Стародавнього світу, що є першим систематичним курсом історії у середній школі, на матеріалі якого починається формування основ системних історичних знань, ціннісних орієнтацій, особистісних переконань, у ширшому значенні — основ гуманітарної культури учнів.

Курс має інтегрований характер — давня історія України вивчається як складова всесвітньої історії та охоплює широкі хронологічні межі: від появи первісної людини до занепаду Західної Римської імперії. Під час його вивчення в учнів має сформуватись розуміння цивілізаційної значущості стародавнього періоду в історії України, Європи та світу в цілому, античної цивілізації як основи для подальшого розвитку європейських суспільств.

У процесі планування уроків варто звернути увагу на те, що за новою програмою у деяких темах подається нова послідовність вивчення навчального матеріалу та застосовується проблемно-тематичний принцип його побудови. Матеріал курсу зосереджений навколо таких змістових ліній, як «людина — природа», «людина — влада», «людина — світ уявлень та ідей». Учні 6 класу вперше ознайомлюються не лише із системним поглядом на час і простір як невід'ємними складовими історичного процесу, а й починають опановувати складні обов'язкові поняття: «влада», «державна», «релігія», «тип господарства», «суспільний устрій», «культура», «цивілізація» тощо, вміщеними у лівій колонці програми. Вчителю необхідно надавати учням можливість дізнаватися більше про історичні факти, що визначають епоху, є основними, найсуттєвішими та створюють узагальнену картину минулого, формувати у них розуміння історичної хронології, причинно-наслідкових зв'язків, розуміння руху суспільства та історичного прогресу.

Також за допомогою певних методичних прийомів варто виховувати в учнів належність до західної цивілізації, розуміння здобутків Стародавнього світу у створенні всесвітньої культури, зацікавити їх історичною спадщиною людства в цілому й України, зокрема, і підвести до усвідомлення того, що головні зразки культури перших цивілізацій продовжують жити самостійним життям у наступних епохах, і лежать у підвалинах сучасної культури, літератури, релігії, наукових знань сучасних народів світу.

У 6 класі, порівняно із пропедевтичним курсом історії 5 класу, зростають вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів стосовно вмінь локалізувати історичні події у часі та просторі, використовувати підручник як джерело знань, застосовувати історичні поняття для пояснення минулого, висловлювати ставлення до діяльності зазначених історичних діячів, отримувати інформацію з адаптованих історичних джерел. Зміст практичних занять у 6 класі уможлиблює розвиток предметних умінь, сприяє формуванню ключових елементів історичної компетентності відповідно до вікових особливостей учнів.

З метою реалізації вимог компетентнісного підходу у новій навчальній програмі з всесвітньої історії та історії України (6 клас) як окрему структурну складову також уведено спеціальні уроки - **практичні заняття**. У відповідності до вікових можливостей учнів та історичного контексту, практичні заняття мають сприяти відпрацюванню шестикласниками умінь і навичок аналізу історичних джерел різного виду, розумінню учнями важливості таких категорій, як історичний час і простір, зміни і безперервність, причини і наслідки, значущість подій та процесів, культурна різноманітність. Практичні заняття дають учням можливість ознайомитися з різними інтерпретаціями подій історії Стародавнього світу, зрозуміти важливість визначення власної позиції щодо запропонованих на уроці питань та її обґрунтування. Практичні заняття є не тільки способом вивчення нового матеріалу на основі самостійного опрацювання шестикласниками історичних джерел, але й і важливим засобом формування предметної компетентності учнів, тобто їх хронологічної, просторової, інформаційної, логічно-мовленнєвої та аксіологічної компетенцій.

Кожне із пропонованих практичних занять присвячується певній темі та передбачає переважно самостійну роботу учнів з допомогою вчителя над окремими питаннями теми з використанням різноманітних джерел знань (підручники, де вміщено тематичні історичні джерела – як текстові, так і візуальні, довідкові матеріали, запитання і завдання, Інтернет-ресурси, фонди музеїв, місцеві історичні пам'ятки, оглянуті учнями). Практичні заняття передбачають використання на уроці історичних документів, насамперед наведених у підручнику. Адже ці джерела історії сприяють конкретизації історичного матеріалу, наповнюють зміст картинністю, яскравістю, образністю.

Під час **практичного заняття** вчитель виступає як консультант у процесі самостійної роботи учнів, надаючи їм необхідну допомогу у відповідності до пізнавальних можливостей шестикласників. Матеріали до практичних занять та методичні рекомендації щодо організації пізнавальної діяльності учнів представлені у підручниках. Питання щодо порядку проведення практичних занять та оцінювання їх результатів залишається у компетенції учителя.

Уроки узагальнення до окремих розділів та урок узагальнення до курсу мають на меті допомогти учням систематизувати вивчене, відрефлексувати процес навчання і повернутись до найскладніших моментів теми, курсу, піднести розуміння навчального матеріалу на новий рівень, використати міжкурсові та міжпредметні зв'язки. Під час таких уроків акцент має бути

також перенесений на вміння учнів. Кожна наступна тема має відзначатися вищим рівнем сформованості вмінь.

Особливості організації навчально-виховного процесу

Форми та методи навчання історії в 6 класі, а також зміст історичної освіти повинні узгоджуватися з віковими особливостями учнів. Організовуючи роботу на уроках, учитель має віддавати перевагу розвивальним прийомам, уникати лекцій, конспектувань, рефератів та фронтальних зрізів знань.

Принципове значення для організації навчання історії в 6 класі мають активні та інтерактивні методи. Передумовою активного навчання є чергування різних форм діяльності учнів. Наприклад, працюючи з текстом, учні можуть шукати відповідь на запитання, добирати коментарі до ілюстрацій, складати план, порівнювати текст з ілюстраціями та картами, знаходити нові слова та витлумачувати їх насамперед слідуючи інструкціям підручника.

Обов'язковою умовою успішного навчання історії у шостому класі є різноманітна самостійна робота учнів. Обов'язковим також для дітей цієї вікової категорії є актуалізація знань і життєвих уявлень учнів, повторення та закріплення вивченого на уроці. Тож плануючи урок, треба обов'язково передбачити час на ці етапи, скориставшись відповідними завданнями підручника.

В основу підручників закладена ідея активного залучення учнів до пізнання історії Стародавнього світу на всіх етапах уроку, що сприятиме розумінню шестикласниками основних фактів цього періоду історії. Авторами передбачена робота з документами, що забезпечуватиме набуття учнями важливих первинних дослідницьких навичок роботи з доступними джерелами знань, зокрема, адаптованими уривками з історичних творів, ілюстраціями, картами тощо. Водночас висвітлення основних понять курсу, складних історичних явищ оптимально поєднує науковість і доступність.

У 6 класі історія України і всесвітня історія вивчаються як єдиний інтегрований курс. Тому в класному журналі для записів відводиться одна сторінка. Запис робиться таким чином: Історія України. Всесвітня історія. (Інтегрований курс). Відводити дві різні сторінки та виставляти окремо оцінки з історії України та всесвітньої історії недоцільно.

Важливим є використання у навчанні школярів картографічних посібників - атласів, контурних та настінних карт. Вони допомагають продемонструвати динаміку історичних подій, встановити зв'язок між географічним середовищем та місцем тієї чи іншої історичної події.

«Регламентована навчальною програмою година узагальнення/ тематичного оцінювання використовується для проведення або уроку узагальнення і систематизації, або уроку контролю (і корекції) навчальних досягнень учнів. Урок узагальнення і систематизації або урок контролю (і корекції) проводяться із пропонуванням усних, письмових або комбінованих видів завдань. На правій сторінці журналу робиться відповідний до типу уроку запис: або «Урок узагальнення і систематизації із теми “_____”», або «Урок контролю і корекції навчальних досягнень учнів із теми “_____”». На уроці узагальнення і систематизації пізнавальна діяльність учнів (усіх або вибірково)

оцінюється на розсуд учителя. На уроці контролю і корекції навчальних досягнень учнів оцінюється пізнавальна діяльність усіх присутніх шестикласників. Оцінка за урок контролю є визначальною під час виставлення бала за тему». Називаючи урок тематичного оцінювання уроком контролю і корекції, вказуємо тип заняття, що відповідає загальноприйнятим у педагогіці підходам, має таке ж змістове наповнення тематичного оцінювання, але водночас не суперечить Інструкції.

Запис практичних занять здійснюється відповідно до формулювання у програмах. Наприклад, «Практичне заняття. Міфи та релігія Стародавнього Єгипту».

Мета навчання історії в школі передбачає: *«формувати в учнів самоідентичність та почуття власної гідності на основі осмислення соціального і морального досвіду минулих поколінь, розуміння історії і культури України в контексті загального історичного процесу»*. Для реалізації визначеної мети варто окрім традиційних засобів навчання (шкільних підручників та посібників) використовувати комплекс сучасних джерел, що містять наукову, вивірену та апробовану інформацію, яка базується на базових принципах формування змісту шкільної історії.

Інформуємо також, що міністерство рекомендує серед інших курсів вивчати курс за вибором «Культура добросусідства» (автори Араджионі М.А., Смірнов О.К.), що сприяє поглибленню знань учнів з питань багатокультурності, історії, географії, культури та традицій народів рідного краю. Курс має позитивний вплив на розвиток міжкультурної освіти, виховної роботи, профілактику ксенофобії й зниження конфліктного потенціалу в освітньому середовищі.

Правознавство

У 2014 –2015 навчальному році учні 9 –х класів навчатимуться за програмою «Правознавство. Практичний курс».

«Правознавство» як базовий курс у старшій школі має на меті формування в учнів системного уявлення про державу та право як основні засоби впорядкування суспільних відносин та вміння використовувати його у практичному житті.

Для 10 класів всіх профілів (окрім правового) на вивчення правознавства відводиться 35 годин на рік (1 год. на тиждень), а для правового профілю – 3 години на тиждень. Чинними є програми, що вийшли друком у 2010 році (Київ. Поліграфкнига. 2010).

При вивченні курсу „Правознавство” у 2014/2015 навчальному році слід враховувати новели вітчизняної правової системи. Зокрема, на їх зміст впливає зміна основоположних конституційних засад організації суспільного і державного ладу в Україні у зв’язку із прийняттям 21.02.2014 року Закону України „Про відновлення дії окремих положень Конституції України” (№ 742-VII), яким відновлено дію окремих положень [Конституції України](#) з такими змінами, внесеними законами України [від 08.12.2004 року № 2222-IV](#), [від 01.02.2011 року № 2952-VI](#), [від 19.09.2013 року № 586-VII](#).

Нові конституційно-правові реалії мають важливе значення при вивченні учнями усіх розділів правознавства: теорії держави і права, конституційного права, основ публічного і приватного права України.

Враховуючи ухвалені рішення Верховної Ради України, необхідно назвати закони України, що приведені у відповідність із чинними конституційно-правовими нормами: „Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення їх у відповідність із Конституцією України” від 23.02.2014 року (№ 763-VII), „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань судоустрою та статусу суддів” від 23.02.2014 року (№ 769-VII), „Про Кабінет Міністрів України” від 27.02.2014 року (№ 794-VII), „Про внесення змін до Закону України „Про центральні органи виконавчої влади” щодо приведення його у відповідність із Конституцією України” від 27.02.2014 року (№ 795-VII), „Про внесення змін до Закону України „Про місцеві державні адміністрації” щодо приведення його у відповідність із Конституцією України” від 27.02.2014 року (№ 796-VII), „Про Національну гвардію України” від 13.03.2014 року (876-VII).

У 2014/2015 навчальному році необхідно продовжувати методичну роботу із огляду законодавчих змін до галузевих кодексів та базових законів України, оскільки парламентом України постійно здійснюється робота із удосконалення правового регулювання пріоритетних сфер суспільних відносин.

Особливу увагу необхідно звертати на процеси конституційних змін, що започатковані Президентом України та викладені у президентському Проекті змін до Конституції України.

При вивченні тем, присвячених конституційному та територіальному устрою України, правам та свободам людини і громадянина, важливим є роз’яснення учням правового статусу Автономної Республіки Крим та міста Севастополь. Зокрема, суверенітет України поширюється на всю її територію, яка в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканною. Перебування на території України підрозділів збройних сил інших держав з порушенням процедури, визначеної Конституцією та законами України, [Гаазькими конвенціями 1907 року](#), [IV Женевською конвенцією 1949 року](#), а також всупереч [Меморандуму про гарантії безпеки у зв’язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 1994 року](#), [Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією 1997 року](#) та іншим міжнародно-правовим актам є окупацією частини території суверенної держави Україна та міжнародним протиправним діянням з усіма наслідками, передбаченими міжнародним правом.

Тимчасова окупація Росією Автономної Республіки Крим та міста Севастополя не визнані ООН, іншими міжнародними організаціями та світовим співтовариством; Верховна Рада України прийняла 15.04.2014 року Закон «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». Відповідно до цього Закону підтверджується правовий статус Автономної Республіки Крим та міста Севастополя як

невід'ємної частини території України, на яку поширюється дія Конституції та законів України.

Цим Законом визначено сутність тимчасово окупованої території, врегульовано правові відносини щодо правового режиму тимчасово окупованої території, діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування на цій території, обмежень свободи пересування, гарантій права власності на нерухоме майно, обмежень (заборони) економічної діяльності на тимчасово окупованій території, встановлено відповідальність за діяльність, яка є колабораційною, шляхом внесення змін до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення.

З метою більш кваліфікованого викладання правознавства в загальноосвітніх навчальних закладах бажано, щоб цей предмет щорічно викладався в школі одним вчителем. До проведення уроків з правознавства, активізації правовиховної роботи варто залучати представників обласних (районних) управлінь юстиції. Їх знання і досвід практичної роботи не тільки сприятимуть поповненню знань учнів із правових дисциплін, а й сприятимуть підвищенню їх зацікавленості в самоосвіті.

Громадянська освіта. Філософія

У 10 - 11 класах велике значення мають філософсько- світоглядні курси.

Продовжується вивчення курсів «Людина і світ», котрий відіграє неабияку роль у формуванні свідомого громадянина України та курсу «Філософія».

Чинними є програми «Людина і світ. 11 клас», «Філософія. 10- 11 класи», (Київ. Поліграфкнига. 2010 рік).

Курси морально-духовного спрямування

Відповідно до Типових навчальних планів ([Додаток 13 до наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 03.04.2012 р. № 409 \(в редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 29.05. 2014 № 664\)](#)) загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою і вивченням етики чи курсів духовно-морального спрямування у 2014 – 2015 навчальному році у 5 класі відновлюється, а у 6 класі продовжується вивчення предмета «**Етика**» або курсів духовно-морального спрямування. Для шкіл, що користуються іншими Типовими планами ці курси можуть вивчатись за рахунок варіативної складової. Натепер міністерством рекомендовано кілька програм. «Етика» (Київ, «Перун», 2005), «Розмаїття релігій і культур світу», «Християнська етика в українській культурі», «Біблійна історія та християнська етика», «Основи християнської етики», «Етика: духовні засади».

Актуальність вивчення цих предметів обумовлена не тільки істотними змінами в ціннісних орієнтирах українського суспільства, що спостерігаються нині, а й загальним зростанням ролі моралі в житті людства в інформаційному суспільстві часів глобалізації.

Викладання основ християнської етики та інших предметів духовно-морального спрямування в загальноосвітніх навчальних закладах можливе лише за умови письмової згоди батьків та за наявності підготовленого

вчителя. Підготовка вчителів християнської етики здійснюється в навчальних закладах або на курсах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у Національному університеті «Острозька академія», Українському католицькому університеті, при обласних інститутах післядипломної педагогічної освіти.

Для належного підвищення кваліфікації вчителів етики та інших курсів духовно-морального спрямування, обміну досвідом, підвищення якості викладання можуть бути створені районні (міські) методичні об'єднання вчителів, творчі групи, кабінети тощо.

Зміст курсів духовно-морального спрямування не може нести катехізацію, неприпустимим є також нав'язування учителем дітям власних поглядів у ставленні до тих чи інших церков, примусу дітей до молитви під час уроків, відвідування церковних служб тощо.

Предмети духовно-морального спрямування слід викладати у тісній співпраці з батьками, інформувати батьківську громадськість про особливості християнської етики, давати їм можливість відвідувати уроки і позакласні заходи з предмету.

Згідно Інструкції з ведення ділової документації у загальноосвітніх навчальних закладах I-III ступенів (наказ Міносвіти і науки від 23.06.2000 № 240) календарне планування навчального матеріалу здійснюється учителем безпосередньо у навчальних програмах. Можна користуватись також окремими брошурами, виготовленими на основі навчальних програм. На основі календарних планів вчителі розробляють поурочні плани, структура і форма яких визначається ними самостійно. Поурочними планами для вчителів можуть слугувати також методичні посібники, що мають гриф Міністерства освіти і науки України. Під час розроблення календарних планів вчитель може на власний розсуд використовувати резервні години – планувати проведення лабораторних, практичних, контрольних робіт, семінарів, засідань «круглих столів» тощо.

Учнівські зошити з предметів суспільно-гуманітарного циклу переглядаються учителем один раз на семестр і бал за ведення зошита може (за бажанням вчителя) виставлятися в журнал. При виставленні тематичних оцінок вчитель на власний розсуд може враховувати або ні оцінку за ведення зошита.

На запити багатьох колег вважаємо за необхідне ще раз зупинитися на вимогах до календарно-тематичного планування із історії, правознавства, громадянської освіти та предметів філософсько-світоглядного циклу.

Календарно-тематичне планування – це розподіл у часі окремих уроків із врахуванням кількості годин, що визначаються програмою на кожну тему, кількості тижневих годин (визначених навчальним планом) і розкладу занять.

Планування розробляється вчителем на кожний клас у відповідності з навчальною програмою та вимогами Державного освітнього стандарту. У разі викладання предмету у кількох класах (паралелі) дозволяється загальне планування для класів паралелі.

Ступінь розроблення календарно-тематичного планування є критерієм професіоналізму вчителя. Тому у плані вчитель визначає послідовність вивчення окремих питань теми, відбирає зміст, продумує систему уроків навчання, повторення, закріплення і форми контролю.

Календарно-тематичний план учителя має включати такі розділи:

1. титульний аркуш, де зазначено найменування освітнього закладу; назву документа (календарно-тематичне планування); назву предмета (повинна відповідати назві предмета в робочому плані навчального закладу); навчальний рік; клас (класи); прізвище, ім'я та по батькові вчителя.
2. На титульному аркуші повинні бути записи: «Розглянуто на засіданні предметної кафедри вчителів (методичного об'єднання) – протокол № ... від ...»; «Погоджено: заступник директора із навчально-виховної роботи»;
3. «Затверджено: директор навчального закладу: (дата затвердження)».
4. Навчально-методичне забезпечення навчального плану включає наступні відомості: річна кількість годин; кількість годин на тиждень згідно з програмою; планова кількість самостійних (практичних) робіт; реквізити програми; навчально-методичні комплекси.
5. Календарно-тематичне планування повинно обов'язково включати номер і дату проведення уроку, зміст (тему) уроку, примітку.
6. Графа «Зміст (тема) уроку» включає: загальні назви теми; кількість годин, відведених на вивчення даної теми; теми кожного уроку; контроль по завершенню вивчення даної теми.
7. У графі «Примітка» можуть міститися помітки, зроблені вчителем у процесі роботи з даним тематичним плануванням (використання додаткової літератури, зміст індивідуальних завдань для учнів, які відстають у навчанні, різноманітні форми роботи на уроках, індивідуальна діяльність, яка планується, необхідне обладнання, тип провідної діяльності учнів на уроці, види уроків тощо).
8. Зміст плану навчального курсу повинен відповідати змісту програми, за якою ведеться навчання.

Вчителі мають право користуватися планами на друкованій основі, а не писати їх «від руки», допустимою є також календаризація у програмах.

Також вчителі можуть користуватися друкованими посібниками з календарно-тематичного планування за умови, що вони відповідають навчальним програмам і оформлені згідно викладених вимог.